

POSTANOWIENIE

Dnia 28 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie ze skargi M. O. o wznowienie postępowania
zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Powiatowego w G. z
dnia 20 listopada 1961 r., sygn. I Ns .../61, w sprawie z wniosku Skarbu Państwa o
stwierdzenie zasiedzenia
przy uczestnictwie K. K. i in. ,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 28 lutego 2014 r.,
skargi kasacyjnej skarżącej od postanowienia Sądu Okręgowego w S.
z dnia 25 października 2012 r.,

1/ oddala skargę kasacyjną;

**2/ zasądza od skarżącej na rzecz Skarbu Państwa Prokuratorii
Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2 700 /dwa tysiące siedemset/
złoty tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;**

**3/ prostuje postanowienie Sądu Okręgowego w S. z dnia 25
października 2012 r., sygn. akt V Ca .../12, w komparycji w ten
sposób, że wpisuje prawidłowo oznaczenie sprawy "w sprawie
ze skargi M. O. o wznowienie postępowania zakończonego
prawomocnym postanowieniem Sądu Powiatowego w G. z dnia
20 listopada 1961 r., sygn. I Ns .../61, w sprawie z wniosku**

**Skarbu Państwa o stwierdzenie zasiedzenia przy
uczestnictwie [...] o stwierdzenie zasiedzenia".**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w S. oddalił apelację wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego w G., którym została oddalona skarga o wznowienie postępowania w sprawie I Ns .../61 Sądu Powiatowego w G. o stwierdzenie zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości położonej w miejscowości Ośrodek Turystyczno - Wypoczynkowy W., oznaczonej numerem ewidencyjnym 1217 o powierzchni 0,2488.

Sąd Okręgowy zaaprobował stan faktyczny stanowiący podstawę rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji i ustalił, że właścicielami nieruchomości od dnia 29 maja 1934 r. byli J. i E. małżonkowie S. J. S. zmarł w dniu 1 listopada 1940 r. w obozie koncentracyjnym Mauthausen, a E. S. wraz z córkami po zakończeniu Powstania Warszawskiego przebywała w obozie jenieckim pod Dreznem, zaś po powrocie do Polski do 1947 r. zamieszkiwała w Ł., a potem w W. Zmarła w dniu 7 listopada 1965 r., pozostawiając trzy córki, z których żyje wnioskodawczyni,

natomiast uczestnicy postępowania są spadkobiercami zmarłych K. K. i A. I. W latach 1946 – 1955 zarówno E. S., jak i jej córki nie ujawniały się jako właścicielki nieruchomości, nie uiszczaly należności publicznoprawnych i nie wiedziały, gdzie się ona znajduje, a najprawdopodobniej J. S. kupując działkę nie znał jej położenia. A. I. była z zawodu prawnikiem, z ogłoszenia prasowego po roku 1959 dowiedziała się, że należy zgłosić posiadanie działki w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G., a nadto została poinformowana przez Towarzystwo Przyjaciół W., że ciąży na posiadaczach obowiązek podatkowy i w razie jego niewykonania działki będą traktowane jako opuszczone. Jej córka M. K. była w W. pod koniec lat 60 - tych i na początku 70 – tych, lecz nie odnalazła działki. Postanowieniem z dnia 8 marca 1961 r. sygn. I Ns 1.../61 Sąd Powiatowy w G. stwierdził nabycie przedmiotowej nieruchomości przez Skarb Państwa, a w toku postępowania nieobecnych współwłaścicieli reprezentował kurator, o którego ustanowieniu dokonano ogłoszeń. W dniu 31 marca 1969 r. przedmiotowa działka została zbyta przez Skarb Państwa osobie trzeciej, która ją ogrodziła i zabudowała. Wnuczka pierwotnych właścicieli, M. K. przeglądała w dniu 25 maja 2007 r. w Sądzie Rejonowym w G. akta sprawy I Ns 1.../61 i uzyskała kserokopię postanowienia, a córka wnioskodawczynie, B. K. uzyskała w styczniu lub lutym 2008 r. informację od pracownika Wydziału Ksiąg Wieczystych SR w G., że powyższe postanowienie jest prawomocne i przekazała ją wnioskodawczynie.

Sąd Okręgowy wskazując na treść art. 524 § 2 k.p.c. stwierdził, że pozbawienie zainteresowanego możliwości działania wskutek wadliwego niewzwania go do udziału w sprawie nie stanowi wystarczającej podstawy wznowienia, konieczne jest bowiem wykazanie naruszenia jego prawa, w rozumieniu prawa materialnego. Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 144 § 1 i 2 k.p.c. stwierdził, że Sąd Powiatowy w G. nie orzekał na podstawie tego przepisu, a na podstawie przepisów kodeksu postępowania niespornego – dekretu z dnia 18 lipca 1945 r. (Dz. U. nr 27, poz. 169 ze zm.) i kuratora wyznaczył na podstawie art. 13 § 2 tego aktu oraz art. 153 § 2 kodeksu postępowania cywilnego z dnia 22 listopada 1960 r. (Dz. U. z 1950 r., Nr 43, poz. 394) w zw. z art. 4 kodeksu postępowania niespornego. Ogłoszenie było umieszczone na tablicy ogłoszeń Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej W. przez miesiąc, a nawet gdyby przyjąć,

że była to sprawa większej wagi, ogłoszenie w gazetach było uznaniowe. Zarzutu naruszenia tego przepisu nie uzasadnia okoliczność, że J.S. już nie żył, bo sądowi i kuratorowi nie można przypisać zaniechań w tym zakresie, skoro nie dysponowali praktycznymi możliwościami ustalenia tego faktu. Sąd drugiej instancji uznał, że nie zostało wykazane, iż właściciele nie utracili posiadania w związku z wojną rozpoczętą dnia 1 września 1939 r. lub odzyskali to posiadanie przed dniem 1 stycznia 1956 r., a w rezultacie by postanowienie z 1961 r. zostało wydane z naruszeniem przepisów dekretu. Stwierdził również, że ciężar dowodu, iż nieruchomości stanowiła majątek opuszczony, spoczywał na Skarbie Państwa w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia, natomiast w sprawie o wznowienie postępowania to skarżący ma obowiązek udowodnienia zasadności skargi i wykazania naruszenia prawa materialnego. W jego ocenie, domniemanie faktyczne (art. 231 k.p.c.) pozwala wyprowadzić wniosek o utracie posiadania nieruchomości, bo wniosek taki wynika z innych ustalonych faktów - m.in. braku wiedzy skarżącej o ogrodzeniu i zabudowaniu działki przez nowego właściciela w roku 1969, zwłaszcza że nie obalają go zeznania żyjących córek E. S. trafnie uznane za niewiarygodne w zakresie dotyczącym braku utraty posiadania.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego - art. 1 ust. 1 w zw. z art. 34 ust. 1 lit. a dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. nr 13, poz. 87; dalej dekret) w zw. z art. 6 k.c. przez ich błędną wykładnię, oraz przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy – art. 401 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 524 § 2 k.p.c. i w zw. z art. 153 § 2 k.p.c. z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz. U. z 1950 r., Nr 43, poz. 394 ze zm.) oraz art. 382 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o wznowienia w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia rozpoznawana jest w postępowaniu nieprocesowym i jej podstawę prawną stanowić może wyłącznie art. 524 k.p.c. Osoby uczestniczące uprzednio w postępowaniu mogą dochodzić wznowienia w oparciu o § 1 tego przepisu i powoływać zarówno podstawy nieważności (art. 401 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), jak i podstawy restytucyjne (art. 401¹, 403 w zw. z 13 § 2 k.p.c.). Norma art. 524 § 2 k.p.c. ma

samodzielny charakter i osoba nie uczestnicząca w poprzednim postępowaniu, składając skargę, nie wykazuje podstaw wznowienia wynikających z innych przepisów. Odesłanie do stosowania przepisów o wznowieniu postępowania z powodu pozbawienia możliwości działania, zawarte w zdaniu drugim, dotyczy jedynie przepisów art. 401 pkt 2 k.p.c. (brak możliwości żądania wznowienia, jeżeli przed uprawomocnieniem się orzeczenia niemożność działania ustała), art. 405 k.c. (właściwość sądu), art. 407 i 408 k.p.c. (terminy). Skarżący obowiązany jest do wykazania kumulatywnego zaistnienia dwóch przesłanek wznowienia - braku uczestniczenia w postępowaniu oraz naruszenia jego praw. Przesłanka pierwsza wymaga wykazania, że skarżący nie uczestniczył w poprzednim postępowaniu bez swej winy, przesłanka druga - wykazania naruszenia jego prawa w znaczeniu naruszenia przepisów prawa materialnego, przy czym ma ona charakter podstawy wznowienia. Podstawa ta określa granice kognicji sądu w tym znaczeniu, że nie może on uwzględnić innej podstawy wznowienia, ale w ramach wskazanej jest uprawniony do przyjęcia nowej podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia. Z tych względów powiązanie zarzutu naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. z art. 401 pkt 2 k.p.c. jest błędne.

Postępowanie w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia toczyło się pod rządami kodeksu postępowania cywilnego powstałego z połączenia rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz. U. Nr 83, poz. 65) i z dnia 27 października 1932 r. (Dz. U. nr. 39, poz. 83), ogłoszonych jako tekst jednolity w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 1950 r. (Dz. U. nr 43, poz. 394), który został uchylony przez art. III pkt 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 297 ze zm.). Zgodnie z art. 153 § 1 ówczesnego k.p.c., jeżeli stronie nieznanemu z miejsca pobytu miał być doręczony pozew lub inne pismo procesowe wymagające dokonania czynności procesowej, doręczenie mogło nastąpić tylko do rąk kuratora ustanowionego dla zastępowania nieobecnego, zaś art. 155 k.p.c. nakładał na stronę żądającą takiego doręczenia obowiązek uprawdopodobnienia, że miejsce pobytu przeciwnika nie jest znane. Wnioskodawca w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia przedłożył jedynie zaświadczenie Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w W. o ostatnim znanym miejscu zamieszkania w W.

i o braku obecnej wiedzy o miejscu aktualnego zamieszkania. Trafny jest zatem zarzut naruszenia przepisu art. 153 § 2 k.p.c. poprzez ustanowienie kuratora bez należytego uprawdopodobnienia, że miejsce pobytu uczestnika nie jest znane, koniecznym było bowiem przedstawienie zaświadczenia wydanego przez organ prowadzący ogólnokrajową ewidencję ludności. Nie może być także wątpliwości, że z uwagi na daleko idące skutki postanowienia - pozbawienie zainteresowanego prawa własności - sprawa o stwierdzenie zasiedzenia jest sprawą większej wagi w rozumieniu art. 153 § 2 k.p.c., a więc ogłoszenie o ustanowieniu kuratora powinno nastąpić w piśmie urzędowym przeznaczonym do ogłoszeń lub gazetach. Przyznanie sądowi uprawnienia do oceny wagi sprawy nie oznacza dowolności tej oceny, zwłaszcza wobec obowiązku zapewnienia zainteresowanemu należytej ochrony jego praw. Przyjęcie, że sprawa ta była sprawą mniejszej wagi i dokonanie ogłoszeń wyłącznie poprzez wywieszenie na tablicy ogłoszeń Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej W. nastąpiło z naruszeniem omawianego przepisu. Już tylko te względy, niezależnie od kwestii ustanowienia kuratora do dla osoby nieżyjącej oraz od kwestii sposobu działania kuratora, uzasadniają przyjęcie, że skarżąca oraz inni spadkobiercy pierwotnych właścicieli nie brali udziału w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia bez swej winy, co czyni zasadnym zarzut naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. oraz art. 153 § 2 k.p.c. z 1930 r.

Powyższe uchybienie nie może prowadzić jednak do uwzględnienia skargi kasacyjnej. Jak zostało wskazane wyżej, skarżący jest obowiązany wykazać kumulatywne istnienie obu przesłanek określonych w art. 524 § 2 k.p.c., przy czym naruszenie prawa, w rozumieniu naruszenia prawa materialnego, ma charakter podstawy skargi. Ciężar dowodu faktów wskazanych jako uzasadnienie podstawy skargi obciąża skarżącego. Zgodnie z art. 412 § 1 k.p.c. sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia, co oznacza badanie zarówno istnienia podstawy skargi w zakresie twierdzeń skarżącego, jak i wpływu wykazanej podstawy na treść zaskarżonego wyroku. Sprawa o stwierdzenie zasiedzenia nie toczy się więc od początku, choćby z tego względu, że istnieje w obrocie prawnym prawomocne postanowienie w tym przedmiocie. Toczy się sprawa w zakresie podstawy wznowienia, a więc skarżący ma obowiązek udowodnienia faktów uzasadniających naruszenie prawa

materialnego przy wydaniu zaskarżonego postanowienia, mające wpływ na jego treść, a w konsekwencji na prawa skarżącego. Uczestnik skargi może powoływać dowody przeciwne w celu udowodnienia niezasadności twierdzeń skarżącego.

Zgodnie z art. 34 ust. 1 dekretu Skarb Państwa nabył przez przedawnienie (zasiedzenie) tytuł własności majątków opuszczonych, w odniesieniu do nieruchomości, z upływem 10 lat od końca roku kalendarzowego, w którym wojna została ukończona. Sposób nabycia własności został w orzecznictwie zakwalifikowany jako przemilczenie (Uchwała Całej Izby Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1956 r., I CO 9/56, OSNC 1957 r., nr 1, poz. 1), a o uzyskaniu przez Skarb Państwa tytułu własności decydowała tylko przesłanka uznania nieruchomości za majątek opuszczony i upływ terminu ustawowego. Skoro skarżące w postępowaniu o wznowienie zakwestionowały zastosowanie przepisów dekretu w zakresie przesłanki uznania nieruchomości za majątek opuszczony, to na nich spoczywał ciężar dowodu. Sąd drugiej instancji uznał, że ciężarowi temu nie sprostały, a ocena dowodów w zakresie faktów dotyczących nieposiadania przez nie nieruchomości w okresie do 31 grudnia 1955 r., w tym prawidłowość zastosowania art. 231 k.p.c. uchyla się spod kontroli kasacyjnej z uwagi na treść art. 398³ i art. 398¹³ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami w zakresie nie wykonywania posiadania i braku wiedzy o położeniu działki w tym okresie. Wobec ustalenia przez Sąd drugiej instancji, że właściciele utracili posiadanie w związku z wojną z 1 września 1939 r. i nie wykonywali (oraz ich następcy prawni) żadnych aktów posiadania w rozumieniu ogólnych przepisów prawa cywilnego, brak było podstaw do przyjęcia, że zaskarżone orzeczenie zapadło z naruszeniem przepisów prawa materialnego. Stwierdzić nadto należy, że skarżąca zarzut naruszenia art. 1 ust. 1 w zw. z art. 34 ust. 1 lit e dekretu powiązała z art. 6 k.c. i ograniczyła jedynie do kwestii rozkładu ciężaru dowodu w postępowaniu o wznowienie postępowania. Nie zarzuca natomiast niewłaściwego zastosowania przepisów dekretu w zakresie zakwalifikowania nieruchomości jako majątku opuszczonego, co kwestię tę usuwa spod kontroli kasacyjnej, Sąd Najwyższy jest władny bowiem dokonywać oceny tylko tych zarzutów, które zostały sformułowane przez skarżącego. Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. nie może być zasadny z tej przyczyny, że pisma wskazane jako pominięte, pochodzą z okresu późniejszego,

niż 31 grudnia 1955 r., z którą to datą upłynął okres przemilczenia; nie mogą więc mieć żadnego wpływu na ocenę prawidłowości zastosowania przepisów dekretu.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji o kosztach rozstrzygając zgodnie z art. art. 98 § 1 k.p.c., 99, 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c. oraz § 5, § 6 pkt 6 i § 13 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 461). Wobec wadliwego sformułowania komparycji zaskarżonego postanowienia zostało dokonane jej sprostowanie na podstawie art. 350 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c.